

# วิธีการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำสาธารณะโสกรัง ตำบลโนนสะอาด อำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี

## Trend of Public Participation in the Water Management for Sok Rung Public Reservoir, Non Sa-At, Non Sa-At, Udon Thani

นันท์นภัส ปลัดศรีช่วย / Nannapat Praladsrichauy

วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

E-mail: nannapat\_1968@hotmail.com

### บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาถึงวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำสาธารณะโสกรัง ตำบลโนนสะอาด อำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี เพื่อนำผลการศึกษาไปกำหนดเป็นแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการน้ำ ให้มีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืนต่อไป ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ 20 ราย ได้แก่ ประธานกลุ่มผู้ใช้น้ำ ผู้นำชุมชนกลุ่มผู้ใช้น้ำปราชญ์ชาวบ้าน ที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการน้ำ สมาชิกผู้ใช้น้ำ การจัดทำจดหมายเหตุข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์และสังเคราะห์โดยวิธีการพรรณนาผลการศึกษาพบว่าที่ตั้งบ้านโนนสะอาดเป็นที่สูงลักษณะเป็นดินทราย ไม่อุ้มน้ำ ชาวบ้าน จึงตัดสินใจว่าควรมีแหล่งน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้งจึงกำหนดจุดที่เหมาะสมในการสร้างอ่างเก็บน้ำโดยใช้แรงงานในชุมชน เป็นหลัก การกำหนดวางผังพื้นที่ก่อสร้างกำหนดประตูระบายน้ำ ชาวบ้านบริจาคพื้นที่ให้กรณีน้ำท่วมถึงโดยชาวบ้าน มีความเห็นในการก่อสร้างว่าควรใช้วิธีการอย่างไร ต่อมามีการพัฒนาปรับปรุงอ่างเก็บน้ำโดยประสานงานไปยังระดับจังหวัดให้เข้ามาช่วยเหลือ ชาวบ้านประชุมให้ตัวแทนขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดูแลรักษา ผู้นำชุมชนมีการประชาสัมพันธ์ให้ทราบถึงข้อห้ามต่าง ๆ ของการใช้อ่างเก็บน้ำร่วมกันทำให้มีน้ำใช้อุปโภคและบริโภค มีน้ำใช้เพื่อทำเกษตรนอกจากนี้ยังเป็นสถานที่ทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน ประชาชนภูมิใจที่มีแหล่งน้ำชุมชนเอง รู้สึกถึงความ เป็นเจ้าของ มีความมั่นใจว่ามีน้ำใช้เพียงพอและชาวบ้านสามารถดูแลอ่างเก็บน้ำได้ ผู้นำชุมชนจะเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อสะท้อนถึงความต้องการ ที่แท้จริงของชุมชนโดยการโอนประปาชุมชนให้ประปา ส่วนภูมิภาคเนื่องจาก จะทำให้มีน้ำใช้ที่มีคุณภาพดีกว่าและมีน้ำใช้เพียงพอสำหรับอุปโภคบริโภคและสามารถทำการเกษตรได้ตลอดทั้งปี

**คำสำคัญ:** การมีส่วนร่วม, อ่างเก็บน้ำสาธารณะโสกรัง, การจัดการ

### Abstract

The research's objective is to study the public participation in the water management of Sok Rung Public Reservoir, Non Sa-at Sub-District, Non Sa-at District, Udon Thani Province in order to elaborate the findings into the guideline to achieve the sustainable progress for the people's participation in the water management. Employing the qualitative research method, the researcher conducted an in-depth interview with 20 key informants comprising the chief of the water user group, the leaders of the water user community, the local scholars with knowledge in water management, and the water users. After classifying the data for further analyzing and synthesizing using the expressive method, it is found that the location of Non Sa-at Village consists of sand which is not ideal for containing water. The villagers thus decided that they need water

resource for the dry season and later chose the suitable area for building reservoir. Relying on the local residents' willpower, planning for the construction and sluice gate was set up. In concern of flood, the villagers donated land and gave their opinions on which methods should be used with the construction. Later on, the development and modification of the reservoir took place in which the villagers got in touch with the provincial units for further assistance. They held a meeting and sent their representative to ask for aid from the units concerned in terms of maintenance. The community's leaders meanwhile provide information on the things people should not do when benefiting from the reservoir together. This results in the adequate amount of water for usage in consummation and agriculture. Moreover, the reservoir also serves as the gathering place for people in the community. They are proud of having their own water resource in the community and feel a strong sense of ownership. They also feel reassured of having enough water for their purpose and that they can take care of the reservoir on their own. In addition, the community's leaders join in to express their thoughts which reflect the true needs of the community. They transferred the community waterworks to the Provincial Waterworks Authority since it can guarantee that they will get better-quality water for consummation and agriculture for all year.

**Keywords:** Participation, Sok Rung Public Reservoir, Management

## บทนำ

อ่างเก็บน้ำโสกรัง ตำบลโนนสะอาด อำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี นั้น เมื่อประมาณปี พ.ศ.2480-2490 บ้านโนนสะอาด เกิดความแห้งแล้งติดต่อกันหลายปี กอปรกับบ้านโนนสะอาดและหมู่บ้านรอบข้าง ไม่มีแหล่งกักเก็บน้ำเอาไว้ใช้ช่วงหน้าแล้ง กำหนดผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้าน บ้านโนนสะอาด ตำบลปะโค อำเภอกุมภวาปี จังหวัดอุดรธานี (แต่ก่อนขึ้นกับอำเภอกุมภวาปี) ได้ประชุมปรึกษารื้อถอน เพื่อจัดหาที่ดินที่จะทำเป็นแหล่งกักเก็บน้ำเอาไว้ใช้ในการอุปโภคบริโภคและเพื่อการเกษตร ในช่วงฤดูแล้งพื้นที่ดังกล่าวจะเป็นพื้นที่ที่มีน้ำไหลผ่านในช่วงฤดูฝน จึงได้ตกลงกันเลือกเอาสระหน้าบ้านโสกรัง ซึ่งจะมีน้ำไหลลงมารวมกันแล้วก็ไหลผ่านเลยไปช่วงฤดูฝน แต่พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่มี ผู้จับจองมีเจ้าของเป็นบางส่วน และเป็นป่าสงวนบางส่วน จากการช่วยเหลือของรัฐในการเวนคืนที่ดิน และขุดคลอง ส่งน้ำให้เรียกว่าคลอง คีฤทธิ และหนองคีฤทธิ หรือคลองเงินผืนสมัยก่อน (องค์การบริหารส่วนตำบลโนนสะอาด, 2558)

จากการร่วมแรงร่วมใจของชาวบ้าน หมู่บ้านที่มีการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ก็มีการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาขุดลอกสระหน้าทำเป็นคูกันน้ำ แต่ก่อนไม่มีเครื่องกลหนัก มีแต่แรงงานคน เสียสละแรงงานเพื่อส่วนรวม อ่างเก็บน้ำโสกรัง อยู่ระหว่างบ้านโนนสะอาด หรือหนองแวง(เดิม) กับบ้านโสกรัง แต่อยู่ใกล้กับบ้านโสกรังมากกว่า จึงเรียกว่า “หนองโสกรัง” รวมพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 216 ไร่ ต่อมามีการเปลี่ยนแปลงจึงให้กรมชลประทาน เข้ามามากำกับดูแล ทำคูกันน้ำ ทำคลองส่งน้ำ เป็นแหล่งกักเก็บน้ำ แหล่งเพาะพันธุ์ปลา และเพื่อการทำเกษตรของชาวบ้านและหมู่บ้านรอบข้างได้รับผลประโยชน์กันจึงเป็นที่มาของอ่างเก็บน้ำโสกรัง (องค์การบริหารส่วนตำบลโนนสะอาด, 2558)

จนเมื่อประมาณปี พ.ศ.2508 สำนักงานสุขาภิบาลโพธิ์ศรีสำราญ ซึ่งสำนักงานตั้งอยู่ที่ตลาดบ้านโนนสะอาด ตำบลโนนสะอาด เห็นสมควรที่จะให้มีน้ำประปาใช้ อีกทั้งประชาชนก็เรียกร้องอยากให้มีน้ำประปา เพราะมีความเจริญเพียงพอ มีไฟฟ้า มีถนน แต่ยังขาดแต่น้ำประปา จึงมีมติจากคณะกรรมการสุขาภิบาลให้ก่อสร้างหอประปาขึ้นโดยใช้น้ำจาก กรมชลประทาน ซึ่งเป็นผู้กำกับดูแลอยู่ ก็ได้มีการตกลงให้ใช้น้ำจากอ่างเก็บน้ำโสกรัง ในการผลิตน้ำประปาได้ สำนักงานสุขาภิบาลก็ได้ดำเนินการก่อสร้างและจ่ายน้ำให้กับประชาชน ผู้ที่อาศัยในเขตสำนักงานสุขาภิบาล (ตลาดโนนสะอาด) (องค์การบริหารส่วนตำบลโนนสะอาด, 2558)

เมื่อ พ.ศ.2513 ตำบลโนนสะอาด ตามประกาศของกระทรวงมหาดไทยให้จัดตั้งเป็นกิ่งอำเภอ และยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอโนนสะอาด เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2520 มีเขตการปกครองอยู่ 4 ตำบล 57 หมู่บ้าน 1 สุขาภิบาลในขณะนั้น

(เปลี่ยนจากสาขาวิชาโภชนาการ เป็นสาขาวิชาโภชนาการ) การผลิตน้ำเพื่อจ่ายให้กับประชากรเริ่มขยายวงกว้างขึ้น และเริ่มมีปัญหาในการบริหารจัดการ ขาดบุคลากร อุปกรณ์ไม่มีคุณภาพ รวมทั้งการจัดเก็บรายได้ รายจ่ายมากกว่า รายรับ จนในที่สุดคณะกรรมการสาขาวิชาโภชนาการก็ได้ประชุมปรึกษาหารือกัน ที่จะให้การประสานงานภูมิภาค เข้ามาดำเนิน กิจการแทน ขึ้นตรงต่อการประสานงานภูมิภาคภูมิภาค จังหวัดอุตรธานี เมื่อปี พ.ศ.2528 โดยใช้เงินอุดหนุนจากอ่างเก็บน้ำ สาธารณะโสกรัง ผลิตน้ำจ่ายให้กับประชาชนในเขตเทศบาลตำบลโนนสะอาด (องค์การบริหารส่วนตำบลโนนสะอาด, 2558)

ลักษณะของการประกอบเกษตรกรรมในท้องถิ่นส่วนใหญ่การเกษตรกรรมในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลโนนสะอาด ยังคง เป็นการทำนา ปลูกพืชไร่ สวนผลไม้และปลูกพืชผัก ผลผลิตทางด้านเกษตรที่สำคัญ ประชาชนเกษตรกรได้ใช้ประโยชน์ จากอ่างเก็บน้ำโสกรัง (องค์การบริหารส่วนตำบลโนนสะอาด, 2558)

ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาถึงวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการน้ำในอ่างเก็บน้ำสาธารณะโสกรัง ตำบล โนนสะอาด อำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุตรธานี โดยมุ่งศึกษาถึงวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการน้ำในอ่าง เก็บน้ำสาธารณะหนองโสกรัง เพื่อนำผลการศึกษาไปกำหนดเป็นแนวทางในการพัฒนาวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชน ในจัดการน้ำในอ่างเก็บน้ำสาธารณะโสกรัง ให้มีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืนต่อไป

### วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาถึงวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำสาธารณะโสกรัง ตำบลโนนสะอาด อำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุตรธานี

### วิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำสาธารณะโสกรัง ตำบลโนนสะอาด อำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุตรธานี ผู้วิจัยมุ่งจะศึกษาถึง วิธีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำ สาธารณะโสกรัง ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล เพื่อนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามากำหนดเป็นแนวทางในการพัฒนาวิธีการ มีส่วน ร่วมของประชาชนในการจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำสาธารณะโสกรัง ให้มีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืนโดยผู้ศึกษาใช้ระเบียบวิจัย เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) จากกลุ่ม ประชาชนในพื้นที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้น้ำ

### การทบทวนวรรณกรรม

การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ประชาชนมีการปฏิบัติร่วมกันในการพัฒนาชุมชน โดยความสมัครใจ ใน ลักษณะของการร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมประเมินผล ร่วมบำรุงรักษา และร่วมรู้สึกเป็นเจ้าของ (นดา คำรที เส็ม, 2542: 21)

องค์ประกอบสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบด้วย (พรเพ็ญ จันทรโสภา, 2554: 16-17)

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่อง มีการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งฝ่ายรัฐ องค์กรเอกชน และประชาชนทั่วไป โดยเน้นการสื่อสารสองทางทั้งช่องทางที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ไม่ใช่การ ทำครั้งเดียวจบและควรเกิดขึ้นตลอดโครงการ
2. เป้าหมายของการมีส่วนร่วมไม่ใช่เพียงการจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นตามกฎหมายหรือการทำให้ไม่มีความ ขัดแย้ง หากแต่กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนควรมุ่งให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางและ เป็น วิธีการเพื่อทำให้การตัดสินใจของรัฐดีขึ้นและเป็นที่ยอมรับ
3. ด้านวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วม ผู้ที่จะริเริ่มหรือสร้างกระบวนการที่มีส่วนร่วมจะต้องกำหนดให้ชัดเจนและ

แน่นอน จะให้ประชาชนมีส่วนร่วมด้วยวัตถุประสงค์อะไร

4. ด้านขั้นตอนของกิจกรรม จะต้องระบุว่าในกิจกรรมแต่ละอย่างมีกี่ขั้นตอนและประชาชนสามารถเข้าร่วมขั้นตอนใดบ้าง

5. ด้านกลุ่มเป้าหมายของการเข้าร่วม จะต้องระบุกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจนว่ากิจกรรม แต่ละอย่างมีใครและกลุ่มใดบ้างที่เป็นเป้าหมายของการเข้าร่วม

รูปแบบการมีส่วนร่วม โคเฮน และ อัฟฮอฟ (Cohen & Uphoff, 1980) จำแนกรูปแบบการมีส่วนร่วมออกไว้ 4 ด้าน คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งได้อธิบายการมีส่วนร่วมไว้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (participation in decision making) การตัดสินใจชนิดนี้เป็นศูนย์กลางของการเกิดทางเลือกตัดสินใจความคิดที่หลากหลาย มีการกำหนดและประเมินทางเลือกและการตัดสินใจเลือก ซึ่งเปรียบได้กับการวางแผนเพื่อนำทางที่เลือกมาสู่การปฏิบัติ สามารถแบ่งการตัดสินใจนี้ออกเป็น 3 ระยะ คือ

1.1 การตัดสินใจช่วงเริ่มต้น (initial decision) เป็นการเริ่มต้นหาความต้องการและวิธีการเข้าไปมีส่วนร่วมในโครงการที่สำคัญ ในระยะนี้สามารถให้ข้อมูลที่สำคัญและเสนอกลยุทธ์เพื่อแก้ไขปัญหา

1.2 การตัดสินใจช่วงดำเนินการ (ongoing decision) โครงการจะต้องค้นหาความต้องการของบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วม และจัดลำดับความสำคัญของโครงการและวิธีการดำเนินโครงการและวิธีการดำเนินโครงการที่สอดคล้องกับ ความต้องการของผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม

1.3 ตัดสินใจในช่วงปฏิบัติการ (operational decision) เป็นความเกี่ยวข้องในองค์กรเมื่อโครงการเข้ามามีการเชื่อมโยงโครงการ มีการรวมตัวขององค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ (participation in implementation) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติแบ่งได้ 3 ทาง คือ

2.1 การมีส่วนร่วมในการสละทรัพยากร (resource contribution) สามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบ ได้แก่ แรงงาน เงิน วัสดุอุปกรณ์และข้อมูลข่าวสาร

2.2 การมีส่วนร่วมในการบริหารและประสานงาน (project administration and coordination) คนในองค์กรสามารถรวมตัวกันในการปฏิบัติงาน หรือสมาชิกทีมที่ปรึกษา

2.3 การมีส่วนร่วมในการขอความร่วมมือ (participation in enlistment) การขอความร่วมมือไม่จำเป็นต้องการผลประโยชน์เสมอไปแต่พิจารณาข้อเท็จจริงที่ว่าผลเสียที่จะเกิดขึ้นตามมา

3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (participation in benefits) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมานานและมีผลในทางเศรษฐกิจ มีความสำคัญต่อการยอมรับเอาโครงการที่สำคัญๆ เข้ามาทั้งที่การตัดสินใจอาจไม่เกิดขึ้นหรือมีขีดจำกัด การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์แบ่งได้ 3 ชนิด

3.1 ผลประโยชน์ด้านวัตถุ (material benefits) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของบุคคล

3.2 ผลประโยชน์ด้านสังคม (social benefits) เป็นความต้องการด้านพื้นฐานด้านสาธารณะ ได้แก่ บริการหรือความพึงพอใจจากสาธารณูปโภค

3.3 ผลประโยชน์ด้านบุคคล (personal benefits) เป็นความปรารถนาที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มหรือได้รับการคัดเลือกเข้ามา เป็นความต้องการอำนาจทางสังคมและการเมือง โดยผ่านความร่วมมือในโครงการ ผลประโยชน์ที่สำคัญที่ได้จากโครงการมี 3 ชนิด คือ ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง อำนาจการเมืองและความรู้สึกที่ตนเองทำงานมีประสิทธิภาพ

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (participation in evaluation) แบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ การมีส่วนร่วมทางตรง และการมีส่วนร่วมทางอ้อม

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรน้ำของประชาชน (A People Empowerment In Water Resource Management) หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นจากการที่ประชาชนมีความตระหนักถึงความสำคัญ ในการจัดการทรัพยากรน้ำ

ก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจของประชาชน ในการเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยจัดการทรัพยากรน้ำของชุมชน สามารถวัดได้จากองค์ประกอบ 4 ด้าน ซึ่งได้แก่

1. ด้านการร่วมกระทำ หมายถึง การที่ประชาชน ได้เข้าร่วมประชุมแก้ไขปัญหาในยามที่น้ำขาดแคลน หรือ ร่วมทำงานร่วมกับชุมชน เช่น การแจ้งการเปิด-ปิด ประตูน้ำ การร่วมกันใช้น้ำอย่างประหยัด เป็นต้น
2. ด้านการร่วมคิด หมายถึง การที่ประชาชนคิดวิธีที่จะพัฒนาแหล่งน้ำ การวางแผนเพื่อจัดทำแหล่งน้ำสำรอง หรือ การกำหนดบทลงโทษให้กับผู้ที่กระทำความผิดหรือเอาเปรียบผู้อื่นในการนำน้ำไปใช้อย่างไม่ถูกต้อง รวมไปถึงการคิด ที่จะมีการจัดตั้งกลุ่มดูแลน้ำ
3. ด้านการร่วมรู้สึก หมายถึง ความรู้สึกของประชาชนที่มีต่อปัญหาในการจัดการน้ำที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เช่น ความรู้สึกพอใจและห่วงแหนแหล่งน้ำ ความรู้สึกต่อการกระทำของบุคคลอื่นในการใช้ทรัพยากรน้ำอย่างเหมาะสม หรือความเต็มใจและความยินดีของประชาชนในการให้ความร่วมมือแก้ไขปัญหาขาดแคลน เป็นต้น
4. ด้านความเป็นเจ้าของชุมชน หมายถึง ความรู้สึกของประชาชน ที่มีความรู้สึกกว่าตนเอง คือ ส่วนหนึ่งของชุมชน ที่มีบทบาทในการร่วมรับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ของชุมชนและพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือชุมชน อย่างไม่หวังสิ่งตอบแทน โดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ มีความพร้อมที่จะให้การปกป้องรักษาและพัฒนาสังคมอยู่เสมอ มีความพร้อมที่จะเข้าไปรับผิดชอบในความผิดพลาด ที่เกิดขึ้นจากผลกระทบที่ตนเองไม่ได้ก่อขึ้น พร้อมทั้งจะยอมรับทั้งประโยชน์และโทษที่เกิดขึ้นเพื่อรักษาผลประโยชน์ของชุมชนด้วยตัวของตนเอง (สุธรรม รัตนโชติ, 2550)

## ผลการวิจัย

**ลักษณะทางประชากรของตัวอย่าง** จากการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ จำนวน 20 ราย ผลการวิจัยพบว่าส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 15 คน เป็นเพศหญิง จำนวน 5 คน อายุระหว่าง 40-50 ปี จำนวน 4 คน 51-60 ปี จำนวน 10 คน 61-70 ปี จำนวน 4 คน อายุตั้งแต่ 71 ปีขึ้นไป จำนวน 2 คน ประกอบอาชีพเกษตรกรรม จำนวน 10 คน รับราชการ จำนวน 4 คน รับจ้างทั่วไป จำนวน 1 คน ค้าขาย จำนวน 5 คน ระดับการศึกษาต่ำกว่ามัธยมศึกษา จำนวน 13 คน ระดับมัธยมศึกษาหรือ ปวช.-ปวส. จำนวน 4 คน ปริญญาตรี จำนวน 3 คน รายได้เฉลี่ย/เดือนต่ำกว่า 3,000 บาท จำนวน 2 คน เฉลี่ยแต่ 3,000-5,000 บาท จำนวน 3 คน เฉลี่ยแต่ 5,000-10,000 บาท จำนวน 7 คน เฉลี่ยสูงกว่า 10,000 บาทขึ้นไป จำนวน 8 คน ระยะเวลาที่มีส่วนร่วมในการใช้น้ำ 1-10 ปี จำนวน 1 คน การใช้น้ำ 11-20 ปี จำนวน 2 คน การใช้น้ำ 21-30 ปี จำนวน 2 คน การใช้น้ำมากกว่า 30 ปีขึ้นไป จำนวน 15 คน วิธีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำสาธารณะโสกรัง ตำบลโนนสะอาด อำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี ผู้วิจัยมีข้อค้นพบเกี่ยวกับวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำสาธารณะโสกรังในด้านต่างๆ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังต่อไปนี้

**ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ** ที่ตั้งหมู่บ้านเป็นที่สูง ลักษณะเป็นดินทราย ไม่อุ้มน้ำ ไม่มีแหล่งกักเก็บน้ำไว้ใช้ในช้วงฤดูแล้ง ไม่มีแม่น้ำสายหลักไหลผ่าน ขาดน้ำใช้สำหรับอุปโภคบริโภคและเลี้ยงสัตว์ในช้วงฤดูแล้ง มีความยากลำบากต้องเดินทางไปหาแหล่งน้ำ ชาวบ้านตัดสินใจว่าควรต้องมีแหล่งกักเก็บน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง ตัดสินใจร่วมกันในการเลือกพื้นที่ที่เหมาะสมในการก่อสร้าง เลือกผู้รับผิดชอบในการดูแลการก่อสร้าง การขอความร่วมมือจากส่วนเกี่ยวข้อง การของบประมาณค่าใช้จ่ายจากรัฐมาช่วยค่าจ้างในการขุด กำหนดจุดที่เหมาะสมในการสร้างอ่างเก็บน้ำ ประสานขอพื้นที่เพื่อใช้สร้างอ่างเก็บน้ำจากเจ้าของพื้นที่ วางแผนการก่อสร้าง โดยอาศัยแรงงานในชุมชน ขอความร่วมมือจากส่วนราชการอีกทางหนึ่งในการช่วยก่อสร้างวางแผนการขุดลอกอ่างเก็บน้ำสาธารณะโสกรัง ใช้แรงงานในชุมชนเป็นหลัก ตัดสินใจในการมอบหมายผู้ดูแลอ่างเก็บน้ำ เสนอขอให้กรมชลประทานเข้ามาช่วยในการขยายปรับปรุงอ่างให้ใหญ่ขึ้น การก่อตั้งประปาชุมชนมอบประปาชุมชนให้ประปาส่วนภูมิภาคดำเนินการแทน การแก้ปัญหาการขาดแรงงานในช้วงก่อสร้าง การกำหนดการวางผังพื้นที่ก่อสร้างกำหนดประตุน้ำ กำหนดจุดรับน้ำเข้าอ่าง กำหนดแบ่งพื้นที่ในการขุดลอก การนำดินที่ได้จากการขุดลอกไปใช้ประโยชน์ถมที่สาธารณะ

**ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ** ขอใช้พื้นที่ของส่วนรวมที่สาธารณะ ขอใช้พื้นที่ของทางราชการที่ป่าสงวน ชาวบ้านบริจาคพื้นที่ให้บางส่วนหรือทั้งหมดที่อ่างเก็บน้ำท่วมถึงช่วงแรกๆ ชาวบ้านช่วยกันสร้าง มีการพัฒนาปรับปรุงอ่างเก็บน้ำโดยการประสานงานไปยังระดับจังหวัดเข้ามาช่วยเหลือ ผู้นำชุมชนประสานงานในการจัดหางบประมาณ ผู้นำชุมชนเป็นผู้สะท้อนปัญหาไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชาวบ้านมีการประชุมให้ตัวแทนขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องขอความร่วมมือส่วนงานที่เกี่ยวข้อง ซ่อมแซมความเสียหายที่เกิดขึ้น ขอความร่วมมือชุมชน ต่างๆ ผ่านผู้นำชุมชน ร่วมแรงงานในการก่อสร้างในครั้งแรก ร่วมกันในการดูแลรักษา การสอดส่องดูแลรักษา เมื่อมีกิจกรรมต่างๆ เช่น การซ่อมแซมชาวบ้านจะช่วยกัน ควบคุมแจ้งการเปิดปิดน้ำ ดูแลช่วงการใช้น้ำประปาชุมชน สอดส่องดูแลความเสียหายแจ้งส่วนงานที่รับผิดชอบ ผู้นำประชาสัมพันธ์ให้ทราบถึงข้อห้ามต่างๆ ในการใช้อ่างเก็บน้ำร่วมกัน ประกาศช่วงเวลาให้บริการเปิด-ปิดน้ำในการทำการเกษตรแจ้งคุณภาพน้ำประปา ความเสียหายที่เกิดขึ้น แจ้งปริมาณน้ำคงเหลือและแจ้งมาตรการประหยัดน้ำแจ้งข่าวการกระทำผิดเงื่อนไขของผู้รับเหมาให้ส่วนงานที่เกี่ยวข้องทราบ

**ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์** ประชาชนมีน้ำใช้ในการอุปโภคบริโภค มีน้ำทำการเกษตรและกิจกรรมอื่น ๆ เช่น เผาถ่าน เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ จัดกิจกรรมทางประเพณีของชุมชน การใช้ประโยชน์จากถนนรอบอ่าง เป็นเส้นทางคมนาคมระหว่างหมู่บ้าน ทางด้านสันหนากการ การออกกำลังกาย และทำกิจกรรมร่วมกัน ส่งผลให้เกิดความรักสามัคคีความผูกพัน สร้างจิตสำนึกเกิดความรับผิดชอบต่อร่วมกันของคนในชุมชน เป็นสถานที่จัดงานประเพณีเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรม ยังเป็นแหล่งประมง แหล่งหากินของคนในชุมชนให้มีรายได้เสริมจากการขายผลผลิต ชาวบ้านได้บริโภคพืชผักราคาถูกเพราะคนในชุมชนผลิตปลูกเอง ชาวบ้านภูมิใจที่มีแหล่งน้ำของชุมชนเอง รู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ มีส่วนช่วยในการดูแลรักษา มีความมั่นใจว่ามีแหล่งอาหารให้หากิน ภูมิใจที่มีส่วนร่วมในการก่อสร้าง การบริจาคที่ดิน มีความมั่นคงว่าจะมีน้ำใช้อย่างเพียงพอ สามารถดูแลรักษาอ่างเก็บน้ำและมีตัวแทนในชุมชนที่สามารถสื่อสารประสานกับส่วนงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องได้

**ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล** ตัวแทนในชุมชน ผู้นำชุมชนมีส่วนในการเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นสะท้อนความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ร่วมกันเรียกร้องให้ประปาส่วนภูมิภาคต่อท่อน้ำประปามาให้เพื่อแก้ปัญหาภัยแล้ง การให้คำแนะนำของชาวบ้านแก่ผู้ที่มีหน้าที่โดยตรงในการควบคุมหรือตรวจรับงาน ประชาชนเสนอให้ก่อตั้งประปาชุมชนในช่วงแรกที่บริหารโดยเทศบาลและได้ออนประปาชุมชนให้ประปาส่วนภูมิภาค เนื่องจากคาดว่าจะมีน้ำใช้ที่มีคุณภาพดีกว่าให้ความเห็นในการเสนอสถานที่ก่อสร้าง การก่อสร้าง วิธีการควรรใช้วิธีการอย่างไร ทำงานอย่างไร เสนอให้นำดินที่ได้จากการขุดลอกไปถมที่สาธารณะเช่น วัด โรงเรียน เสนอให้งดใช้น้ำเพื่อการเกษตรในช่วงที่เกิดภัยแล้ง ให้แบ่งเขตพื้นที่เพื่อทำประมงให้มีที่ทำมาหากินได้ตลอดปรับภูมิทัศน์รอบอ่างเก็บน้ำให้สวยงามร่มรื่น พัฒนาเป็นสวนสุขภาพ สวนสาธารณะให้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชุมชน มีความปลอดภัย มีถนนหนทางระหว่างหมู่บ้านสัญจรได้อย่างสะดวก ใช้สถานที่เป็นศูนย์รวมจัดกิจกรรมต่างๆ มีน้ำใช้เพียงพอสำหรับอุปโภคบริโภคและ ทำการเกษตรได้ตลอดปีทุกฤดูกาล

### สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำสาธารณะโสกรัง ตำบลโนนสะอาด อำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งผลการศึกษามีข้อค้นพบที่สามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

โดยผลการศึกษาพบว่าที่ตั้งบ้านโนนสะอาดเป็นที่สูงลักษณะเป็นดินทราย ไม่อุ้มน้ำ ชาวบ้านจึงตัดสินใจว่าควรมี แหล่งน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง กำหนดจุดเหมาะสมสร้างอ่างเก็บน้ำโดยใช้แรงงานในชุมชนเป็นหลัก การกำหนดวางผังพื้นที่ก่อสร้างกำหนดประตูระบายน้ำ ชาวบ้านบริจาคพื้นที่ให้กรณีน้ำท่วมถึงโดยบางส่วนมีความเห็นว่าการก่อสร้างควรรใช้วิธีการอย่างไร การพัฒนาปรับปรุงอ่างเก็บน้ำโดยประสานงานไปยังระดับจังหวัดเข้ามาช่วยเหลือ ชาวบ้านประชุมให้

ตัวแทนขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดูแลรักษา โดยมีผู้นำชุมชนประชาสัมพันธืให้ทราบถึงข้อห้ามต่าง ๆ การใช้อ่างเก็บน้ำร่วมกันทำให้มีน้ำใช้อุปโภคบริโภค มีน้ำใช้ทำเกษตรและเป็นสถานที่ทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน ประชาชนภูมิใจที่มีแหล่งน้ำชุมชนเองรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ มีความมั่นคงว่ามีน้ำใช้อย่างเพียงพอ และสามารถดูแลอ่างเก็บน้ำได้ ผู้นำชุมชนเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นสะท้อนความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ได้โอนประปาชุมชนให้ประปาส่วนภูมิภาคเนื่องจากคาดว่าจะมีน้ำใช้ที่มีคุณภาพดีกว่าและมีน้ำใช้เพียงพอสำหรับอุปโภคบริโภคทำการเกษตรได้ตลอดปี

ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีรูปแบบการมีส่วนร่วมโคเฮนและอ์พออฟ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การตัดสินใจชนิดนี้เป็นศูนย์กลางของการเกิดทางเลือกตัดสินใจที่หลากหลย มีการกำหนดและประเมินทางเลือกและการตัดสินใจเลือก ซึ่งเปรียบได้กับการวางแผนเพื่อนำทางที่เลือกมาสู่การปฏิบัติ สามารถแบ่งการตัดสินใจนี้ออกเป็น 3 ระยะ คือ การตัดสินใจช่วงเริ่มต้น เป็นการเริ่มต้นหาความต้องการและวิธีการ เข้าไปมีส่วนร่วมในโครงการที่สำคัญ ในระยะนี้สามารถให้ข้อมูลที่สำคัญและเสนอกลยุทธ์เพื่อแก้ไขปัญหา การตัดสินใจช่วงดำเนินการโครงการจะต้องค้นหาความต้องการของบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมและจัดลำดับความสำคัญของโครงการและวิธีการดำเนินโครงการและวิธีการดำเนินโครงการที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม การตัดสินใจในช่วงปฏิบัติการ เป็นความเกี่ยวข้องในองค์กรเมื่อโครงการเข้ามามีการเชื่อมโยงโครงการ มีการรวมตัวขององค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ซึ่งแบ่งได้ 3 ทาง คือ การมีส่วนร่วมในการสละทรัพยากร สามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบ ได้แก่ แรงงาน เงิน วัสดุอุปกรณ์และข้อมูลข่าวสาร การมีส่วนร่วมในการบริหารและประสานงาน คนในองค์กรสามารถรวมตัวกันในการปฏิบัติงานหรือสมาชิกทีมที่ปรึกษา การมีส่วนร่วมในการขอความร่วมมือ การขอความร่วมมือไม่จำเป็นต้องขอผลประโยชน์เสมอไปแต่พิจารณาข้อเท็จจริงที่ว่าผลเสียที่จะเกิดขึ้นตามมาการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมานานและมีผลในทางเศรษฐกิจมีความสำคัญต่อการยอมรับเอาโครงการที่สำคัญ ๆ เข้ามาทั้งที่การตัดสินใจอาจไม่เกิดขึ้นหรือมีขีดจำกัด การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์แบ่งได้ 3 ชนิด ผลประโยชน์ด้านวัตถุเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของบุคคล ผลประโยชน์ด้านสังคม เป็นความต้องการด้านพื้นฐานด้านสาธารณะ ได้แก่ บริการหรือความพึงพอใจจากสาธารณูปโภค ผลประโยชน์ด้านบุคคล เป็นความปรารถนาที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มหรือได้รับการคัดเลือกเข้ามา เป็นความต้องการอำนาจทางสังคมและการเมือง โดยผ่านความร่วมมือในโครงการ ผลประโยชน์ที่สำคัญที่ได้จากโครงการมี 3 ชนิด คือ ความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง อำนาจการเมืองและความรู้สึกที่ตนเองทำงานมีประสิทธิภาพ การมีส่วนร่วมในการประเมินผลแบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ การมีส่วนร่วมทางตรง และการมีส่วนร่วมทางอ้อม

### ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำสาธารณะโสกรัง ตำบล โนนสะอาด อำเภอ โนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการน้ำอ่างเก็บน้ำสาธารณะโสกรัง ดังนี้

1. ควรมีการดึงน้ำจากแหล่งน้ำใกล้เคียงมาเพื่อเป็นน้ำดิบให้เพียงพอต่อผลิตน้ำประปา เพื่อยืดระยะเวลาให้น้ำในอ่างเก็บน้ำโสกรังไม่ให้ล้นหรือแห้งขอด
2. ควรจัดสรรงบประมาณสนับสนุนให้เพียงพอในการขุดลอกอ่างเก็บน้ำให้มีความลึกเพื่อเพิ่มปริมาณการกักเก็บน้ำไว้ให้ได้มากที่สุด
3. เพื่อเป็นการแก้ปัญหาในระยะยาวควรมีโครงการท่อน้ำจากแหล่งน้ำขนาดใหญ่ เช่น แม่น้ำโขง ทดเข้ามาเพื่อกักเก็บไว้ในอ่างเก็บน้ำให้เพียงพอไม่ให้เกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำในการอุปโภคบริโภคและเพื่อทำการเกษตร
4. ควรจัดการน้ำให้เพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคและทำการเกษตรได้ตลอดปี
5. ควรให้เป็นแหล่งขยายพันธุ์ปลา เป็นแหล่งอาหารของชุมชน มีมาตรการกำหนดเขตพื้นที่อนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำในฤดูวางไข่และผสมพันธุ์สัตว์น้ำบางส่วน และกำหนดเป็นเขตพื้นที่ทำประมงได้ควบคู่กันไปเพื่อให้ชาวบ้านสามารถทำประมงหากินได้ตลอดปี

6. ควรมีการปรับปรุงภูมิทัศน์รอบอ่างเก็บน้ำให้สวยงาม ปลูกไม้ยืนต้นทั้งไม้ดอกไม้ผลที่เป็นอาหารและให้ร่มเงา เช่น ต้นขนุน มะม่วง ต้นขี้เหล็กฯ สร้างถนนคอนกรีตรอบอ่างให้ มีไฟฟ้าส่องสว่าง ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจเป็นสถานที่ออกกำลังกายของชุมชน จัดการดูแลรักษาความปลอดภัย
7. ควรมีการปรับระบบประตูเปิด-ปิดระบายน้ำให้มีมาตรฐาน สามารถควบคุมเวลาและปริมาณการปล่อยน้ำได้
8. ควรจัดระบบป้องกันน้ำเสียชุมชน และสารพิษ ยาฆ่าหญ้า สารเคมีที่ใช้ในการกำจัดศัตรูพืชจากการเกษตรที่จะไหลลงสู่อ่างเก็บน้ำ

### เอกสารอ้างอิง

- นดา คำริห์เส็ม. 2542. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมชุมชนของประชาชนในชุมชนบ้านครัว กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อมศึกษา, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พรเพ็ญ จันทร์โสภา. 2545. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารและการจัดการสวัสดิการผู้สูงอายุ องค์การบริหารส่วน ตำบลศิลา อำเภอมือง จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนา, มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- ไพรัตน์ เตชะรินทร์. 2527. นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนา. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณการพิมพ์.
- สุธรรม รัตน์โชติ. 2550. การสร้างพลังพนักงาน (Employee empowerment). เพชรบุรี: คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสนเทศเพชรบุรี.
- องค์การบริหารส่วนตำบลโนนสะอาด. 2558. สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานของเทศบาลตำบลโนนสะอาด. อุตรธานี: องค์การบริหารส่วนตำบลโนนสะอาด.